

Małgorzata Świtka

Rodziny zastępcze i ich pełnoletni wychowankowie kontynuujący naukę u progu trzeciego tysiąclecia

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (20-21), 149-158

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Świtka

Rodziny zastępcze i ich pełnoletni wychowankowie kontynuujący naukę u progu trzeciego tysiąclecia¹.

„Młodzi ludzie nie wiedzą, czego chcą, ale są absolutnie zdecydowani to osiągnąć”

Federico Fellini²

W rodzinach zastępczych opieka nad dzieckiem jest formą bardzo starą, a nawet odwieczną, jak stwierdził Aleksander Kamiński³. Za sprawą św. Wincentego a Paulo, francuskiego duchownego, w XVI wieku, by zmniejszyć śmiertelność dzieci przebywających w sierocińcach, umieszczano je u kobiet wiejskich. W Polsce w XVIII wieku ks. Gabriel Piotr Baudouin zajmował się umieszczaniem dzieci osieroconych i porzuconych. Pieniądże na ten cel pochodziły z zebranej przez niego jałmużny. Pomimo nie zawsze pozytywnych doświadczeń powodowanych nadużyciami ze strony rodziców zastępczych, z biegiem lat coraz bardziej upowszechniała się forma opieki w rodzinach zastępczych, nabierając również charakteru świeckiego, a co za tym idzie, znajdowała swoje odzwierciedlenie w prawodawstwie, które poprzedziło zaistnienie rodziny zastępczej w formie zinstytucjonalizowanej.

Znaczące osiągnięcia w rozwoju rodzin zastępczych można odnotować w okresie międzywojennym, wtedy to podjęto próbę nadania rodzinie zastępczej charakteru zorganizowanej formy opieki nad dzieckiem. Zarząd miasta Łodzi w 1926 roku z powodu braku miejsc w zakładach opiekuńczych zorganizował, pod odpowiednią kontrolą opiekę nad sierotami w rodzinach zastępczych, była to forma przejściowa do czasu powiększenia miejsc w zakładach. Z biegiem czasu opieka ta utrwaliła się w Łodzi na stałe. Z inicjatywy Wandy Szumanówny w 1931 roku Warszawa stała się kolejnym miastem, w którym podjęto podobne wysiłki jak w Łodzi, a powstały w tym czasie Komitet Umieszczania Dzieci w Rodzinach, zajmował się oddawaniem dzieci do rodzin bezdzietnych lub małodzietnych. Ko-

¹ Badania przedstawione w tym artykule autorka przeprowadziła w 2001 roku.

² Jacek Illg, Księga aforyzmów, Katowice 1998, s. 222

³ A. Kamiński, Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa 1975, s. 235.

rzystne doświadczenia i uzyskane osiągnięcia zdopingowały władze do rozszerzenia tej działalności na cały kraj. Od 1934 roku Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej zaczęło tworzyć rodziny zastępcze na szerszą skalę. Dzieci przebywające w tych rodzinach miały zapewnioną pomoc lekarską w ośrodkach zdrowia i szpitalach na koszt państwa, w zakresie opiekuńczo wychowawczym współpracę z rodzinami zastępczymi podjęły poradnie wychowawcze oraz lekarze szpitali dziecięcych⁴. Naczelnym propagatorem tej idei był Józef Czesław Babicki. Rodziny zastępcze przyjmowały dzieci za umówioną opłatą, a nad jakością pełnienia przez nie funkcji rodzicielskich sprawowano kontrolę. W okresie II wojny światowej tysiące sierot i dzieci opuszczonych umieszczano u obcych ludzi, którzy w obliczu powszechnego zagrożenia sprawowali nad dziećmi opiekę, spełniając swój patriotyczny obowiązek. Szczególnie bujny rozkwit rodzin zastępczych nastąpił w pierwszych latach po wyzwoleniu. O ile 1938 roku w rodzinach zastępczych na terenie Polski wychowywało się 10617 wychowanków, tak po wyzwoleniu w 1946 roku dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych było 68000, a w 1949 roku 73000. W 1950 roku centralizacja działalności opiekuńczo wychowawczej w naszym kraju bardzo ujemnie wpłynęła na rozwój pozazakładowych form opieki nad dzieckiem, w tym także rodzin zastępczych. Przyczyny załamania się rozwoju działalności można także upatrywać w bardzo niskiej pomocy materialnej, jaka przypadała na dziecko w tej formie opieki. Dopiero w 1971 roku nastąpił okres ponownego zainteresowania rodziną zastępczą, co zawdzięczano krytyce wychowania zakładowego jak również zagęszczeniu placówek opiekuńczo-wychowawczych. Uchwałą Rady Ministrów z 22.11.1971 r., podniesiono stawkę pomocy pieniężnej rodzinom oraz stawkę jednorazowego zasiłku na zagospodarowanie w związku z przyjęciem dziecka do rodziny zastępczej⁵. W 1972 roku podjęto również decyzję o objęciu pomocą materialną rodzin zastępczych zobowiązanych do alimentacji⁶. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych z roku na rok stale rośnie i przewyższa liczbę wychowanków domów dziecka⁷.

Rodzina zastępcza jest środowiskiem opiekuńczo-wychowawczym, które w imię dobra dziecka ma spełniać zadania środowiska rodzinnego. Pod pojęciem rodziny zastępczej rozumiemy - zgodnie z określeniem ustawodawcy- „każdą rodzinę, w której dziecko zostało umieszczone w celu sprawowania nad nim pieczy i w celu jego wychowania, a która nie jest jego rodziną naturalną”⁸. Zakres zadań rodziny zastępczej jest prawie analogiczny do zadań rodziny naturalnej. Rodzina powszechnie

⁴ R. Kisielewska-Zawadzka, Dziecko w rodzinie przybranej, *Opiekun Społeczny* 1937, nr 15, s. 46.

⁵ Uchwałą Rady Ministrów z 22.11.1971 r., *Monitor Polski* nr 56, poz. 364.

⁶ Pismo ogólne z dn. 28.07.1972r., nr WD6-443-31-72

⁷ S. Badora, *Rodzina zastępcza, [w:] Formy pracy opiekuńczo-wychowawczej*, red. S. Badora i J. Bragieli, Częstochowa 1997, s. 156-157

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26.01.1979 roku w sprawie rodzin zastępczych. *Dz. U.* 1979, nr 4, poz. 11.

uznawana jest za podstawowe środowisko życia każdej jednostki. Ona jest początkiem biografii człowieka i patronuje mu przez całe życie. Rodzina zastępcza ma prawo i obowiązek do sprawowania bieżącej opieki nad przyjętym dzieckiem i jego wychowaniem. Wychowanie dziecka, w rodzinie zastępczej, staje się priorytetowym zagadnieniem jej funkcjonowania i powinno być realizowane jako całokształt oddziaływań związanych z rozwojem społecznym, kulturalnym i fizycznym dziecka-podobnie jak w naturalnym środowisku rodzinnym.

Rodzina opieka zastępcza jest formą pomocy dzieciom i ich rodzicom, którzy z przyczyn życiowych czy losowych nie mogą sprawować pieczy nad własnymi dziećmi. Zadania, jakie ma do spełnienia ta zastępcza forma opieki, to:

- wytworzenie w domu atmosfery rodzinnej, wzajemnego zaufania, zrozumienia, pomocy i życzliwości,
- zagwarantowanie dziecku bezpieczeństwa, zapewnienie mu opieki lekarskiej, racjonalnego żywienia, odpowiedniej odzieży i kulturalnych warunków bytu,
- zapewnienie odpowiednich warunków do systematycznego uczęszczania dziecka do szkoły, aż do uzyskania, co najmniej obowiązującego powszechnie wykształcenia i zdobycia zawodu umożliwiającego samodzielne życie,
- zapewnienie dziecku wszechstronnego rozwoju oraz kształtowanie odpowiednich postaw ideowo-moralnych, budzenie i rozwijanie w nim uzdolnień, kształtowanie umiejętności i nawyków nauki i pracy, organizowanie czasu wolnego i wypoczynku, rozwijanie wrażliwości estetycznej i wdrażanie do kultury życia codziennego,
- przygotowanie dziecka do życia społecznego, rozwijanie w nim poszanowanie mienia społecznego i osobistego oraz wdrażanie do wykonywania dostosowanych do jego możliwości prac porządkowych i samoobsługowych,
- udzielanie pomocy w usamodzielnianiu się, a w szczególności w uzyskaniu pracy i mieszkania⁹.

Wśród rodzin zastępczych funkcjonujących w naszym kraju można wyodrębnić kilka ich typów. Ze względu na rodzaj więzi prawnego - emocjonalnej łączącej dzieci i opiekunów wyróżniamy:

- rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem zobowiązane do alimentacji. Rodzicami zastępczymi są wówczas: rodzice w tym rodzeństwo przyrodnie oraz dziadkowie. Najczęściej w praktyce spotykamy się z sytuacją, w której dziadkowie pełnią funkcje rodziców zastępczych;
- rodziny spokrewnione z dzieckiem, ale przez wzgląd na dalszy stopień pokrewieństwa niezobowiązane do alimentacji - do tej grupy zaliczamy dalszych krewnych;

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 1979 roku, Dz. U. 1979, nr 4, poz. 19.

- rodziny obce w stosunku do dziecka przyjętego pod opiekę i na wychowanie - do rodzin takich trafiają najczęściej dzieci z domów dziecka. Ta grupa rodzin to rodziny zaprzyjaźnione z dzieckiem wcześniej, jeszcze przed założeniem rodziny zastępczej.

Rodziny zastępcze można podzielić także ze względu na specjalizację funkcji opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka. Są to rodziny zastępcze:

- terapeutyczne, podejmujące się opieki i wychowania dzieci wymagających, ze względu na stan zdrowia szczególnej troski, stosowania stałych specjalistycznych zabiegów leczniczych i wychowawczych. Dzieci kwalifikowane do rodzin terapeutycznych przechodzą specjalistyczne badania lekarskie i psychologiczne. Pomoc pieniężna dla dzieci wychowujących się w rodzinie terapeutycznej wynosi w 2001 roku 80% podstawy, co równe jest kwocie 1109,60 zł. miesięcznie¹⁰.
- resocjalizacyjne, te pełnią opiekę nad dziećmi, których zastępcze wychowanie jest szansą uniknięcia sieroctwa społecznego, a także przywrócenia prawidłowego kierunku wychowawczego przy zastosowaniu odpowiednich zasad, metod, środków i technik dydaktycznych. W tych rodzinach zastępczych umieszcza się, więc dzieci, które przejawiają objawy demoralizacji bądź też demoralizacją są zagrożone. Głównym celem umieszczenia dziecka w takiej rodzinie zastępczej jest odizolowanie dziecka od negatywnych i szkodliwych wychowawczo wpływów środowiska, w którym dotychczas przebywało. Ten typ rodzin zastępczych jest jednak jeszcze rzadkością, a szkoda, wszak z punktu widzenia interesów dziecka - umieszczenie go w rodzinie resocjalizacyjnej jest bez porównania lepszym od tradycyjnych środków stosowanych powszechnie w naszym kraju, np. skierowanie dziecka do zakładu wychowawczego.
- preadopcyjna, przyjmuje ona dziecko z zamiarem późniejszej adopcji. Zasadniczo rodziny takie są zdecydowane na adopcję, wcześniejsze powierzenie jej opieki nad dzieckiem może być wykorzystane na dokonanie koniecznych dla orzeczenia adopcji ustaleń np. ustalenie predyspozycji psychicznych i wychowawczych kandydatów, ustalenie prognozy rozwojowej dziecka, wzajemnych relacji dziecka i nowej rodziny.

Od 1990 roku popularna jest nowa forma rodzin zastępczych tzw. rodziny zastępcze okresowe. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 29.11.1990r. z ostatnimi zmianami z 23.02.2000r. w sprawie rodzin zastępczych art. 33e ust. 1 pkt. 2 i 3 mówi o rodzinach zastępczych pełniących zadania pogotowia opiekuńczego¹¹. Dzieci zostają umieszczone w tych rodzinach zastępczych do czasu uregulowania ich

¹⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26.09.2000r. paragraf 11. ustęp 2.

¹¹ Ustawa o Pomocy Społecznej z dnia 29.11.1990r tekst jednolity z późniejszymi zmianami.

sytuacji prawnej, po czym wracają do rodziny biologicznej lub trafiają do rodziny adopcyjnej. Starosta danego powiatu zawiera z rodziną pełniącą zadania pogotowia opiekuńczego umowę o pełnieniu funkcji rodziny zastępczej. Do zawartej umowy mają zastosowanie odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące zlecenia oraz przepisy o systemie ubezpieczeń społecznych. Rodzina zastępcza, o której mowa, otrzymuje wynagrodzenie z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka albo świadczonej opieki i wychowania.

Aby przygotować rodziny zastępcze /szczególnie te pełniące zadania pogotowia opiekuńczego/ do właściwego pełnienia funkcji rodzicielskich zaadoptowano w Polsce amerykański program szkolenia rodziców zastępczych PRIDE, który prawdopodobnie sprawdził się w warunkach holenderskich i dzięki współpracy międzynarodowej Polska otrzymała licencję, przy czym rząd holenderski zobowiązał się sfinansować pierwszy etap szkolenia w Polsce¹².

Celem szkolenia metodą PRIDE jest wspieranie i rozwój rodzin, które są częścią systemu opieki nad dzieckiem. Jest on tak skonstruowany by poprawić jakość opieki zastępczej, zapewniając jednolitą standardową ramę strukturalną niezbędną do rekrutacji, przygotowania i kwalifikowania rodziców zastępczych. Program ten ma także na celu zapewnienie rodzicom zastępczym szkoleń i ciągłego profesjonalnego rozwoju. Oparto go na założeniu, że dla dziecka nadrzędną wartością jest życie rodzinne a dziecko w rodzinie jest zawsze podmiotem naczelnym. Dlatego też rodzice zajmujący się opieką zastępczą powinni posiadać odpowiednią wiedzę i umiejętności, co stanowi integralną część oferowanych wysokiej jakości usług opiekuńczych.

Rodzice zastępczy podobnie jak pracownicy socjalni współpracujący z rodziną zastępczą, winni być kompetentni, przygotowani, przejść kwalifikację i otrzymać licencję lub certyfikat uprawniający do pracy jako przedstawiciele profesjonalnego zespołu, który jest zdolny chronić i wychowywać dzieci oraz wzmacniać rodziny naturalne¹³.

Do niedawna umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej mogło nastąpić na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego bądź też na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy powierzenia dziecka, zawartej na piśmie między rodziną zastępczą a kuratorem oświaty, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny, o czym był zawiadamiany sąd opiekuńczy. Ustanawianie tych rodzin odbywało się często z pominięciem ośrodków adopcyjno - opiekuńczych, których zadaniem jest wstępne rozpoznanie, zdiagnozowanie i wspomaganie rodzin zastępczych. Rodzice zastępczy często nie przechodzili przeszkolenia,

¹² U. Gruca-Miąsik, Rodzina zastępcza jako instytucja wspomagająca w środowisku lokalnym, *Kwartalnik Edukacyjny*, 1999 nr 1-2

¹³ H. Cudak, O rodzinach zastępczych w Polsce prawie wszystko, *Problemy Rodziny*, 1996, z. 4, s. 28.

które w sposób profesjonalny umożliwiłoby utworzenie tej formy opieki. Ustawa z dnia 07.09.1995 roku o systemie oświaty art.2, pkt. 6 traktowała rodziny zastępcze na równi z innymi instytucjami opiekuńczymi, jak np. przedszkola czy domy dziecka. O ile w placówkach opiekuńczo-wychowawczych byli objęci koniecznością posiadania kwalifikacji zawodowych, to w przypadku rodzin zastępczych przepisy nie stawiały formalnych wymagań w zakresie przygotowania pedagogicznego.

Stale zachodzące zmiany administracyjne w naszym państwie spowodowały zmianę w podejściu do zagadnień opieki nad dzieckiem umieszczanym w rodzinie zastępczej. Rozporządzenie Rady ministrów z dnia 26.09.2000r. dotyczące rodzin zastępczych, ukazuje przeniesienie instytucji opiekuńczych z prawa oświatowego i uczynienia ich elementami systemu pomocy społecznej. Najistotniejsze kwestie dotyczące funkcjonowania rodziny zastępczej są zawarte w Ustawie o pomocy społecznej z dnia 29.12.1998r z późniejszymi zmianami i są zawarte od art. 31a do art. 31p w/w ustawy.

Pozarządowymi formami opieki nad rodziną zastępczą są stowarzyszenia rodzin zastępczych, często działające na terenie Wojewódzkiego czy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Stowarzyszenia te mają na celu wspieranie rodzin zastępczych, udzielając im wszelkich porad prawnych, socjalno- bytowych czy opiekuńczo- wychowawczych.

W świetle Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, funkcjonowanie rodziny zastępczej wygasa, gdy wychowanek osiąga pełnoletność. Nadal jednak jest on objęty formą nadzoru opiekuńczo wychowawczego i socjalnego przez placówki nadzorujące funkcjonowanie rodzin zastępczych. Taki stan nadzoru nad wychowankiem rodzin zastępczych, kontynuującym naukę trwa do chwili ukończenia przez niego nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 roku życia. Po uzyskaniu pełnoletności przez wychowanka, zostaje on objęty pomocą mającą na celu jego życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem, a także pomocą pieniężną na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki. Pracownik socjalny współdziałający z pełnoletnim wychowankiem w procesie usamodzielniania, partycypuje w uzyskaniu dla wychowanka odpowiednich warunków mieszkaniowych, jak również i zatrudnienia. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14.09.2000r. w celu udzielenia pomocy w usamodzielnianiu Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, właściwe ze względu na miejsce osiedlenia osoby usamodzielnianej, wyznacza opiekuna, do którego zadań należy:

1. zaznajomienie się z dokumentacją i drogą życiową osoby usamodzielnianej,
2. opracowanie wspólnie z osobą usamodzielnianą indywidualnego programu usamodzielnienia, zwanego dalej „programem usamodzielnienia”,
3. ocena realizacji programu usamodzielnienia oraz jego modyfikowanie,
4. współpraca ze środowiskiem lokalnym, a zwłaszcza z rodziną, szkołą oraz gminą,

5. opiniowanie wniosku o pomoc pieniężną na usamodzielnienie lub kontynuowanie nauki oraz o pomoc rzeczową¹⁴.

Opiekunem osoby usamodzielniającej się był w 2001 roku, tak jest i dziś, pracownik socjalny z placówki nadzorującej funkcjonowanie rodzin zastępczych. Pełnoletni wychowanek nie dokonywał wyboru opiekuna, opiekun zostawał wyznaczony z tzw. „automatu” (dawniej i dziś to osoba, która wcześniej nadzorowała rodzinę zastępczą) i był jedyną alternatywą w procesie usamodzielniania się wychowanków rodzin zastępczych. Być może nadejdzie czas, i miejmy nadzieję, że stanie się to niebawem, iż osobami partycypującymi w realizacji funkcji rodzicielskich w rodzinach zastępczych zajmą się pedagodzy, i to także oni będą mogli być opiekunami przy usamodzielnianiu się pełnoletniego wychowanka¹⁵.

Ważnym zagadnieniem dotyczącym pełnoletnich wychowanków kontynuujących naukę wydaje się być zainteresowanie rodziców zastępczych edukacją dzieci, nad którymi sprawują pieczę.

Opierając się na przeprowadzonych badaniach przez A. Tatko możemy sądzić, że aspiracje rodziców zastępczych dotyczące wykształcenia dzieci są dość niskie, wynikają one najprawdopodobniej z uboższego statusu materialnego, średniej wieku opiekunów powyżej 60 lat i niskiego poziomu wykształcenia¹⁶. Przeprowadzone przez tego autora badania wykazały także, iż największy procent opiekunów pragnie dla wychowanków wykształcenia zawodowego, zaledwie jedna trzecia średniego, natomiast tylko nieliczni przewidują naukę dla podopiecznych na wyższej uczelni.

Badania, przeprowadzone przez A. Tatko zainspirowały autorkę niniejszego artykułu do przeprowadzenia badań własnych z tą jednak różnicą, że autorka zbadała losy edukacyjne wspaniałych pełnoletnich wychowanków kontynuujących naukę (na terenie Warszawy), co miało pozwolić zweryfikować i porównać pragnienia edukacyjne rodziców zastępczych dla swych pełnoletnich wychowanków kontynuujących naukę, przedstawione w artykule A. Tatko z rzeczywistym stanem kontynuacji nauki przez pełnoletnich wychowanków, czyli pragnieniami wychowanków.

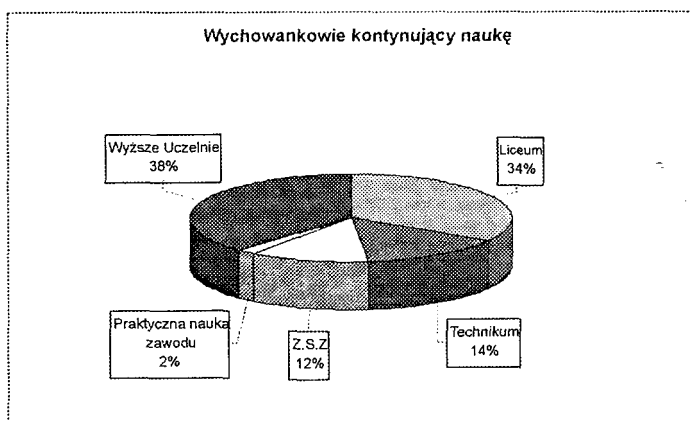
W powyżej przedstawionym problemie badawczym badania zostały przeprowadzone w marcu 2001r w warszawskim ośrodku adopcyjno-opiekuńczym, wskazanym przez Warszawskie Centrum Pomocy Rodzinie do współpracy z rodzinami zastępczymi i wychowankami rodzin zastępczych kontynuujących naukę. Zbada-

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14.09.2000r

¹⁵ Alternatywą byłby tu czynny pedagog do spraw rodzin zastępczych pracujący np. w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej lub innych organizacjach rządowych czy pozarządowych w rejonie miejsca zamieszkania usamodzielnianego wychowanka.

¹⁶ Tatko A., Zaspokajanie potrzeb dzieci w rodzinach zastępczych, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1995, nr 4; J. Borkowski, Wpływ wykształcenia rodziców na pełnienie przez rodzinę jej funkcji socjalizacyjno-wychowawczej, Studia Socjologiczne 1983, nr 3, s. 168.

no 490 pełnoletnich wychowanków kontynuujących naukę. Wyniki tych badań zaprzeczają przedstawionym przez A. Tatko w jego artykule pragnieniom rodziców zastępczych, co do profilu kontynuowania nauki przez pełnoletnich wychowanków. Badania jednoznacznie dowodzą, iż na 100% wychowanków kontynuujących naukę zaledwie 12% uczęszcza do zasadniczej szkoły zawodowej, tylko 2% pobiera praktyczną naukę zawodu, natomiast 34% to licealiści, 14% uczy się w Technikach i, co jest bardzo zadowalające, 38% to słuchacze wyższych uczelni, studium pomaturalnego i studiów licencjackich¹⁷.

Wyraźnie więc widać, iż w rodzinach zastępczych pragnienia opiekunów pełnoletnich wychowanków kontynuujących naukę są odwrotnie proporcjonalne do faktycznie realizowanych pragnień edukacyjnych samych wychowanków.

Przeprowadzone badania udowadniają także, iż mimo dostrzegalnych obiektywnych trudności rodzina zastępcza, u progu trzeciego tysiąclecia, jest nadal i niezmiennie właściwym środowiskiem opiekuńczo-wychowawczym dla dzieci będących sierotami naturalnymi bądź społecznymi. Pomimo niskich aspiracji w kwestii wykształcenia dla swych podopiecznych (co przedstawił A. Tatko), ci kontynuują naukę, w przeważającej liczbie procentów, w liceach oraz na wyższych uczelniach. Ma to niebagatelne znaczenie w obecnych czasach, gdyż w obliczu dużego bezrobocia i wyczerpanego rynku pracy, pracodawcy stawiają wysokie wymagania absolwentom poszukującym dobrze płatnej i atrakcyjnej posady.

¹⁷ Przeprowadzone badania przedstawia, poniżej zamieszczony, graficzny wykres kołowy

Bibliografia:

1. Jaśkiewicz-Wyrębska I., Sytuacja społeczno-rodzinną dzieci z rodzin zastępczych, *Auxilium Sociale* 1998, nr 2;
2. Jaśkiewicz-Wyrębska I., Wychowanie dzieci w rodzinach zastępczych, *Problemy Rodziny*, 1998 nr 3;
3. Safian M., Osamotnienie dzieci. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, Warszawa 1983;
4. Różańska E., Rodzina zastępcza jako forma opieki nad dzieckiem, Kielce 1981;
5. Red. Kolankiewicz M., Zagrożone dzieciństwo. Rodzinne i instytucjonalne formy opieki, Warszawa 1998;
6. Stelmaszuk Z. W., Kodeks etyczny rodzin zastępczych, *Problemy Opiekuńczo Wychowawcze*, 1998 nr 8;
7. Kusio U., Rodziny zastępcze jako środowisko wychowawcze, Lublin 1998;
8. Andrzejewski M., Problematyka prawna pieczy nad dzieckiem umieszczonym w rodzinie zastępczej lub w placówce, *Problemy Opiekuńczo Wychowawcze*, 1998, nr 2;
9. Gruca-Miąsik U., Rodzina zastępcza jako instytucja wspomagająca w środowisku lokalnym, *Kwartalnik Edukacyjny*, 1999 nr 1-2;
10. Badora S., Uczucia i profesjonalizm w formach opieki zastępczej, Częstochowa 1998;
11. Red. Sylwia Badora i J. Brągiel, *Formy pracy opiekuńczo-wychowawczej*, Częstochowa 1997;
12. Cudak H., O rodzinach zastępczych w Polsce prawie wszystko, *Problemy Rodziny*, 1996, nr 4;
13. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14.09.2000r;
14. Kamiński A., *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1975;
15. Kisielewska-Zawadzka R., Dziecko w rodzinie przybranej, *Opiekun społeczny* 1937, nr 3;
16. *Monitor Polski* nr 56 z 1971r.;
17. Pismo okólne z dn. 28.07.1972r., nr WD6-443-31-72;
18. Borkowski J., Wpływ wykształcenia rodziców na pełnienie przez rodzinę jej funkcji socjalizacyjno-wychowawczej, *Studia Socjologiczne* 1983, nr. 3, s. 168;
19. Tatko A., Zaspokajanie potrzeb dzieci w rodzinach zastępczych, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1995, nr 4.

Summary

The article introduces foster families as an protective and educational environment, which, for the sake of the child, functions as a *family environment*. The article also shows types of foster families based on the kind of legal and emotional tie connecting children and their guardians. The article also shows effects of research concerning mature-independent foster children, who *continue their education often* thinking about studying at higher schools so as to make their adult life, happening in the third millennium, suitable.